

MARGARET
ATWOODOVÁ

SVĚDECTVÍ

MARGARET ATWOODOVÁ
SVĚDECTVÍ

MARGARET
ATWOODOVÁ
SVĚDECTVÍ

ARGO

Přeložila Kateřina Klabanová

Edici Fantastika řídí Martin Šust.

Czech edition © Argo, 2020

Copyright © 2019 by O.W. Toad, Ltd.

Translation © Kateřina Klabanová, 2020

Cover art © 2019 by Noma Bar / Dutch Uncle

ISBN 978-80-257-3156-7 (váz.)

ISBN 978-80-257-3247-2 (e-kniha)

„Od žen se očekává, že se budou řídit týmiž pohnutkami,
jinak se považují za zrůdy.“

– GEORGE ELIOT: *DANIEL DERONDA*

„Když se my dva díváme jeden druhému do tváře,
vidíme nejen nenáviděný obličej, ale jako bychom hleděli
do zrcadla... Copak vy v nás nepoznáváte sebe sama...?“

– OBERSTURMBANNFÜHRER LISS
STARÉMU BOLŠEVIKOVI MOSTOVSKÉMU,
VASILIJ GROSSMAN: *ŽIVOT A OSUD*

„Svoboda je těžké břemeno, když je má duch na sebe vzít,
velké a nezvyklé. Není snadná, protože to není dar, ale
volba – a ta může být náročná.“

– URSULA K. LE GUINOVÁ: *ATUÁNSKÉ HROBKY*

I

Socha

Sochy přísluší jenom mrtvým, ale já ji dostala ještě zaživa. Už teď jsem se proměnila v kámen.

Vztyčili mi ji coby symbolické ocenění mých zásluh, jak stálo v proslovu, který přečetla teta Vidala. Ten úkol jí svěřili naši představení a ona si ho ani zdaleka necenila. Co nejskromněji jsem jí poděkovala a zatáhla jsem za provaz, čímž se uvolnila látka, která mě halila – zavlnila se k zemi a já tam stála v celé své kráse. Tady v Rezidenci Ardua si na jásos nepotrpíme, ozval se jen zdrženlivý potlesk. Přijala jsem ho lehkým pokývnutím.

Stojím tu v nadživotní velikosti, jak už tak sochy bývají, mladší, štíhlejší a v mnohem lepší kondici, než se poslední dobou cítím. Vzpřímená, s narovnanými rameny, rty stočené do pevného, leč dobrotivého úsměvu. Oči upínám k pevnému bodu kdesi ve vesmíru, což má symbolizovat můj idealismus, mou neochvějnou oddanost službě, mé odhodlání kráčet kupředu navzdory překážkám. Ne že by umístění sochy takový výhled skýtalo, obklopuje ji totiž nevládná skupinka stromů a křoví podél pěšiny před Rezidencí Ardua. Nám tetám je přílišné sebevědomí zapovězeno, i těm z kamene.

Zleva se ke mně tiskne zhruba sedmiletá holčička, svírá mi ruku a vzhlíží ke mně plna důvěry. Moje pravice spočívá na zahalené hlavě ženy – jedné ze služebnic –, která se mi krčí u nohou a upírá na mě pohled s výrazem, jenž se dá interpretovat buď jako zbabělost, nebo jako vděk, a za sebou mám jednu ze svých perel, připravenou vydat se na misi. Na opasku mi visí paralyzér. Ta zbraň mi připomíná má selhání: kdybych byla schopnější, obešla bych se bez takových nástrojů. Postačil by přesvědčivý hlas.

Jako sousoší to není žádná velká sláva: ve skupině nikdo nevynikne. Přestože by mi samostatná socha byla milejší, alespoň vypadám rozumně. A s tím se rozhodně nedalo počítat, jelikož naše vetřák – přepevná ve víře a dnes už dávno na pravdě Boží – měla v oblíbě ztvárňovat vroucí zbožnost vypouklýma očima. Na bustě tety Heleny působí až šíleně, u tety Vidaly by si člověk tipnul spíš na hypertrofovanou štítnou žlázu a tetě Elizabeth bulvy doslova lezou z důlků.

Umělkyně byla při odhalování jako na trní. Podařilo se jí zachytit mě dostatečně lichotivě? Bude se mi socha líbit? Dám to najevo? Po sklouznutí sukna jsem si na okamžik pohrávala s myšlenkou, že se zamračím, ale pak jsem si to rozmyslela. Nepostrádám city. „Jako živá!“ nechala jsem se slyšet.

Od té chvíle uplynulo devět let. Na soše se mezitím podepsaly nejrůznější vlivy: ozdobil mě holubí trus, ve vlhčích partiích mi vybudel mechový porost. Stoupenkyně mi k nohám kladou obětiny: vejce při prosbách o plodnost, pomeranče v naději na zdárný průběh těhotenství, rohlíčky na znamení měsíce. Pečivo nechávám bez povšimnutí – po dešti za nic nestojí –, ale pomerančem nepohrdnu. Jsou velice osvěžující.

Svěřuji tato slova papíru ve své soukromé svatyni v knihovně naší rezidence – Ardua si po horlivém pálení knih napříč zemí směla ponechat jednu z mála knihoven. Špinavé a krvavé otisky minulosti bylo totiž třeba sprovodit ze světa, aby udělaly místo nové, mravopočestné generaci, jež bude následovat. Taková je alespoň teorie.

Jenomže mezi oněmi krvavými otisky jsou i ty naše, a ty se ze světa tak snadno sprovodit nedají. Za uplynulá léta jsem pohřbila mnoho kostí – nicméně teď mám sklony leckterého kostlivce znovu vykopat, byť jen pro Tvé poučení, můj neznámý čtenáři. Nebo snad čtenářko? A čteš-li tyto řádky, pak přinejmenším můj rukopis přežil. Ale možná si jen dělám bláhové naděje: možná nikdy žádné čtenáře mít nebudu. Možná mluvím jen do zdi, v nejednom slova smyslu.

To by pro dnešek stačilo. Bolí mě ruka, píchá v kříži a čeká na mě šálek horkého mléka před spaním. Uložím svůj spisek do skřížky, mimo dosah všudypřítomných kamer – vím, kde jsou, protože jsem je sama rozmístila. Přes všechna opatření jsem si vědoma hrozícího rizika: psaní může být nebezpečná záležitost. Jaké zrady a jaká veřejná odsouzení mám před sebou? Už jen ve zdech Arduy by se těchto stránek leckdo zmocnil s potěšením.

Jen počkejte, radím jim v duchu: přitvrdím.

II

VZÁCNÁ KVĚTINA

Přepis svědecké výpovědi 369A

2

Chtěli jste, abych vám pověděla, jak se mi v Gileádu vyrůstalo. Že vám to pomůže, a já chci pomáhat. Nejspíš ode mě očekáváte jednu hrůzu za druhou, ale ve skutečnosti spousta dětí zažívala lásku a něžnou péči, v Gileádu tak jako jinde, a spousta dospělých byla laskavá, byť chybující, v Gileádu tak jako jinde.

Vedťe prosím v patrnosti, že na jakoukoliv vlídnost, kterou jsme v dětství poznali, vzpomínáme vždycky s nostalgií, byť by se podmínky, za nichž se odehrávalo, ostatním zdály sebezbyznější. Souhlasím s vámi, že Gileád by měl zaniknout – existuje v něm až příliš mnoho zla, až příliš mnoho lži, je až příliš v rozporu s Božím záměrem –, přesto mi dovolte chvíli truchlit pro to dobré, co s ním zanikne.

Ve škole jsme měly růžovou pro jaro a léto, švestkové modrou pro podzim a zimu a bílou pro sváteční dny: neděle a nejrůznější slavnosti. Dlouhé rukávy a pokrývka hlavy, do pěti let sukně ke kolenům a pak ne víc než pět centimetrů nad kotníky, jelikož pudy nutí muže ke strašlivým věcem, a proto není radno je ponoukat. Jejich oči se každou chvíli zatoulají, kam nemají, věčně pročešávají okolí jako pohled tygrů, jako světlomety, a je třeba před nimi zakrýt naši svůdnou a pochopitelně oslepující moc – moc našich nohou, vábně tvarovaných, ale i těch hubených nebo tlustých, našich paží, půvabných, ale i kostnatých nebo připomínajících kus salámu, pleti jako broskvička nebo kus sádla s fleky, lesklých kadeří nebo lebek s chmýřím, hrubým, nepoddajným houštěm či tenkými čůpky v barvě slámy – na tom nezáleželo. Bez ohledu na naše tvary a rysy jsme

zkrátka bezděčně představovaly nástrahu a tenata, byly jsme nevinnou a bezúhonnou příčinou, která sama o sobě mohla muže zpít chtíčem, až by se přestali krotit a bezuzdnost by je dohnala k pokušení a pádu... Pokušení k čemu? To jsme nevěděly. Pádu kam? Do propasti – v plamenech, jako koule hořící síry vrhané rozhněvanou Boží rukou. Byly jsme opatrovnicemi drahocenného pokladu, který jsme v sobě uchovávaly před zraky ostatních – vzácnými květinami, a proto je bylo třeba pěstovat ve skleníku, jinak by je lační muži zákeřně otrhali a servali jejich okvětní plátky, obrali je o to nejcennější, zprznili a pošlapali – a takoví na nás v tom širém ostrém světě plném hříchu číhají za každým rohem.

Podobnými vyhlídkami nás ve škole častovala teta Vidala s věčnou kapičkou u nosu, zatímco jsme drobným stehem vyšívaly kapesníčky, potahy na taburetky a obrázky k zarámování: za nejoblíbenější motivy se považovaly kytice ve váze a ovoce v míse. Ale teta Estée, kterou jsme z učitelek měly nejradši, tvrdila, že teta Vidala přehání a že není třeba děsit nás k smrti, protože vzbuzování takového odporu by mohlo mít neblahý dopad na spokojený život v budoucím manželství.

„Nejsou všichni muži takoví, děvčata,“ říkávala konejšivě. „Ti lepší z nich mívají skvělou povahu. A mnozí se dovedou poměrně dobře ovládat. Jakmile se vdáte, uvidíte všechno v jiném světle a poznáte, že není čeho se bát.“ Ne že by z ní mluvila osobní zkušenost, protože tety se nevdařily – nesměly. Proto se mohly učit psát a měly přístup ke knihám.

„A my vám společně s vašimi rodiči včas vybereme toho nejvhodnějšího manžela,“ dodávala. „Nemusíte se strachovat, hlavně se nechte pěkně poučit a důvěřujte svým představeným, protože my víme, co je pro vás nejlepší, a všechno proběhne tak, jak má. Já se za to pomodlím.“

Proti vyprávění tety Vidaly ovšem dolíčky ani milý úsměv tety Estée nic nezmožily. Pro mě se z něj stala noční můra: tříštění skleníku, rvaní a drásání šatů a dusot kopyt a moje tělo se v cárech válí po zemi, růžové a bílé a švestkově modré. Hrozila jsem se dospělosti – tedy věku na vdávání. Nevěřila jsem v moudrou volbu ze strany tet: bála jsem se, že mě provdají za hořícího kozla.

Růžovou, bílou a švestkově modrou barvu šatů určovala pravidla pro nás s výsadním postavením. Obvyčejná děvčata z ekonorodin chodila pořád v tomtéž: v ošklivých barevných prouzcích a šedých pláštích jako jejich matky. Dokonce se ani neučila vyšívat drobným stehem nebo háčkovat, jenom šít a vyrábět

květiny z papíru a další každodenní práce v domácnosti. Na rozdíl od nás nebyla předurčená ke sňatku s těmi nejlepšími – se Syny Jakobovými a dalšími veliteli a jejich syny: ačkoliv i je si mohl později někdo vyvolit, pokud vyrostly do krásy.

O tom se ale nemluvilo. Neměly jsme se pyšnit svým vzhledem, to se neslučovalo se skromností, ani se zabývat tím, jak vypadají ostatní. Přesto jsme pravdu znaly: totiž že je lepší být hezká než ošklivá. Dokonce i tety věnovaly víc pozornosti těm pohlednějším. Ale u předem vyvolených nehrála krása až takovou roli.

Já nešilhala jako Chulda, ani jsem se od narození zamračeně nekabonila na svět jako Šunemit, ani jsem nepostrádala výraznější obočí jako Beka, ale připadala jsem si nedokonalá. Můj obličej se podobal těstu, sušenkám, které pro mě pekla Sila, moje nejoblíbenější marta, těm s rozinkovými očima a zuby z dýňových semínek. Třebaže jsem nebyla nijak zvlášť pěkná, byla jsem velmi, velmi vyvolená. A to hned dvakrát: nejen ke svatbě s velitelem, ale hlavně svojí maminkou Tabitou.

Alespoň to mi Tabita říkávala. „Vyšla jsem si na procházku do lesa,“ vyprávěla mi zas a znovu, „a najednou jsem stála před začarovaným zámekem, kde drželi v zajetí spoustu holčiček, a žádná z nich neměla maminku. Zaklely je tam zlé čarodějnice. Já jsem ten zámek otevřela kouzelným prstenem, jenomže jsem mohla zachránit jenom jednu holčičku. A tak jsem si je pozorně prohlížela a ze všech jsem si vybrala právě tebe!“

„A co se stalo těm ostatním?“ chtěla jsem vždycky vědět. „Těm ostatním holčičkám?“

„Ty zachránily další maminky.“

„Taky kouzelným prstenem?“

„Samozřejmě, broučku. Maminkou se můžeš stát jenom s kouzelným prstenem.“

„A kde máš ten prsten?“ vyzvídala jsem. „Kde je teď?“

„Tady, na prsteníčku,“ ukazovala mi levou ruku. A vysvětlovala mi, že tenhle prst je ve spojení se srdcem. „Ale dokázal mi splnit jenom jedno přání a to jsem použila na tebe. Teď už žádnou kouzelnou moc nemá, už je to jen normální prstýnek.“

A potom mi vždycky dovolila, abych si ho vyzkoušela. Byl ze zlata, se třemi diamanty: jedním velkým uprostřed a dvěma menšími po stranách. Dalo se snadno uvěřit, že kdysi míval kouzelnou moc.

„Popadla jsi mě a odnesla pryč?“ vyptávala jsem se. „Pryč z toho lesa?“ Zнала jsem tu pohádku nazpaměť, ale ráda jsem si ji nechávala vyprávět pořád dokola.

„Ne, broučku, na to už jsi byla moc veliká. Kdybych tě nesla, rozkašlala bych se a čarodějnice by nás uslyšely.“ To znělo přesvědčivé: kašlala často a hodně. „Vzala jsem tě za ruku a vyplížily jsme se z toho zámku pryč, potichoučku, aby nás čarodějnice nezaslechly. A šeptaly jsme *pšššt, pšššt*,“ – tady si vždycky přiložila prst ke rtům a já to udělala po ní a s chichotáním jsem zašeptala *pšššt, pšššt* – „a pak jsme se rozeběhly a utíkaly jsme, co nám síly stačily, pryč od těch čarodějnic, protože jedna z nich nás uviděla, když jsme procházely bránou. Běžely jsme a běžely a potom jsme se schovaly v dutině stromu. Byla to moc nebezpečná cesta.“

Opravdu jsem si nejasně pamatovala, jak utíkám lesem a někdo mě drží za ruku. Schovala jsem se potom v dutině stromu? Připadalo mi, že jsem se někde schovávala. Možná to byl strom.

„A co se stalo pak?“

„Pak jsem si tě přivedla sem, do našeho krásného domu. Že se ti tu líbí, vid? Všichni tě tu milujeme a střežíme jako oko v hlavě. To jsme měly obě štěstí, že jsem si vybrala právě tebe, vid?“

Tulila jsem se k ní a ona mě objímala a já tiskla hlavu k jejímu tělu a cítila vystouplá žebra, protože byla tak slabounká. Měla jsem ucho těsně nad srdcem a slyšela jsem, jak jí buší – čím dál rychleji, jako by čekala, až něco řeknu. Věděla jsem, jakou moc má moje odpověď. Dokázala jí vyčarovat úsměv, nebo ne.

Co jsem mohla odpovědět než dvakrát ano? Ano, líbilo se mi tam. Ano, měla jsem štěstí. A taky to byla pravda.

Kolik mi tenkrát bylo? Možná šest nebo sedm. Těžko říct, protože si moc dobře nepamatuju, co bylo předtím.

Tabitu jsem zbožňovala. Byla krásná, i když strašně hubená, a hrávala si se mnou klidně hodiny. Měly jsme domeček pro panenky, skoro jako náš dům, se salonem a jídelnou a velkou kuchyní pro marty a otcovou pracovnou s psacím stolem a knihovnami. A v těch byly knížečky, jenomže v nich už nic. Když jsem se ptala, proč v nich nic není – tak nějak jsem čekala, že na stránkách něco objevím –, vysvětlovala mi, že knížky jsou jenom na ozdobu, tak jako třeba kytice ve váze.

Kolik lží mi musela navykládat pro moje dobro! Aby mě uchránila! Ale ona to svedla skvěle. Byla nesmírně vynalézavá.

V patře domečku jsme měly pokojíčky se záclonkami, tapetami a obrázky – krásnými obrázky ovoce a květin – a v podkroví ještě další menší pokojíčky, a dohromady pět koupelen, i když jedna z nich byla „toaleta“ – ale já si pod tím slovem nedokázala nic představit – a dole ještě sklep se spížírnou.

Měly jsme i úplně všechny panenky a panáčky: maminku v modrých šatečkách pro manželky velitelů, malinkou holčičku a k ní oblečky na výběr – ve třech barvách jako moje šaty –, tři marty ve špinavě zelených se zástěrou, strážce víry s čepicí, aby řídil auto a sekal trávník, dva anděly před vraty do zahrady, oba s prťavou plastovou zbraní, aby se k nám nikdo nemohl dostat a ublížit nám, a tatínka v uniformě velitelů jako ze škatulky. Moc toho nenamluvil a většinou jen chodil sem a tam a seděl v čele jídelního stolu a marty mu nosily na tácku nejrůznější věci a on se pak vždycky zavřel v pracovně.